

**VÁLASZTÁSI DILEMMA, AVAGY VÁLASZTÁSI
REFORMOK A V4 ÉS A BALTIKUM
ÁLLAMAIBAN**

**ELECTORAL DILEMMA, ELECTORAL REFORMS
IN THE V4 AND THE BALTICS**

VBR-432

2025. 01.08.

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	4
I. A litván választási rendszer és reformjai.....	5
II. Az észt választási rendszer.....	11
II.1. Az 1992-es észt alkotmány.....	11
II.2. Az 1992-es választási törvény.....	11
II.3. 1994-es reform.....	12
II.4. Elektori reformok 1998-ban.....	13
II.5. A 2002-es reform.....	13
III. Lett választási rendszer.....	14
III.1. Az 1995-ös reform.....	16
III.2. A 2002-es törvénymódosítás.....	16
III.3. Az 1995. évi törvény 2006-os módosításai.....	17
III.4. Az Alkotmánybíróság 2006. évi ítélete a jelöltekre vonatkozó korlátozásokról.....	17
III.5. 2009. évi módosítások.....	17
IV. A szlovák választási rendszer.....	18
IV.1. Törvényhozó hatalom.....	18
IV.2. Lehetséges módosítások.....	20
V. A cseh választási rendszer és változatai.....	25
V.1. Az 1992-es Választási Reform.....	27
V.2. Az 1995-ös Választási Reform.....	28
V.3. A 2000-es Reform sajátosságai.....	28
V.4. A formula 2002-es reformja.....	30
V.5. A 2006-os reform.....	30
VI. A lengyel választási rendszer.....	30
VI.1. A 1991-es reform.....	31
VI.2. Az 1993-as reform.....	33
VI.3. 2001-es reform.....	34
VI.4. 2002-es reform.....	35
VI.5. A 2005-ös reform.....	35
Konklúzó.....	36

Felhasznált irodalom.....	37
----------------------------------	-----------

Bevezetés

A választásról általánosságban

A választásokat a modern korban életünk természetes részének tekintik. Számos intézményben, különböző szinteken foglalkozunk velük. A választások lehetőséget adnak az egyének képviselőinek kiválasztására. Mindazonáltal azt a fontos feltételt be kell tartani, hogy minden egyes szavazat egyenlő relevanciával bírjon. Így a választások az „egyéni választáson alapuló kollektív döntéshozatali folyamat” formáját nyerik el. A választás elengedhetetlen formája a demokráciának, ugyanakkor ez nem garantálja a demokrácia létezését bizonyos területeken. **Minden országban, ahol van demokrácia, van választás is, de nem minden ország demokrácia, ahol van választás.** Valóban fontos, hogy érzékeljük a választások között zajló tényeket, és azt is, hogy azok eredményeit elfogadják-e. Általánosságban elmondható, hogy a választási rendszer bizonyos értelemben egy olyan szabályrendszer, amely szerint a mandátumok a választásokon a szavazatok mennyisége alapján újraosztódnak a politikai pártok vagy egyéni jelöltek között, és a választott testület így nyeri el formáját. Nagyon nehéz, sőt irreálisnak mondható olyan választási rendszert találni, amely minden országban ideális, alkalmas és megbízhatóan működik. A voksolási rendszerek különböző módon alakítják át a választók akaratát. Alkalmazkodásuknak köszönhetően egyes pártokat előnyhöz juttathatnak a többiekkel szemben, vagy büntethetik őket (mozgalmak, jelöltek stb.) és ezáltal nemcsak a pártrendszer kialakításában, hanem átvitt értelemben az egész politikai rendszer működésében is részt vehetnek.¹²

A választás fogalmi keretei mellett kitérnék a funkcionális tényezőkre is. Egyik legfőbb funkcionálitása a többségi elv érvényesítése, amely esetében egy adott személy többségi támogatásának a technikájáról van szó. Másik fontos funkció az állampolgári részvétel biztosítása, amelynél az általános választójogot, vagy egy pártba való belépést értjük többek között, azonban ez nem volt mindig magától értetődő a történelem során. Régen a választójog kiváltság volt, mégpedig vagyoni előjog alapján és ezzel a tulajdonhoz kötötték az önálló képviseleti, részvételi jogot, aki képes önálló döntést hozni. A XX. századra azonban lényeges áttörést ért el, amikor számos európai és amerikai országban terjesztették ki a társadalom

¹ PAVOL JUHÁS: THE NECESSITY OF ELECTORAL LAWS REFORM IN SLOVAKIA? 2014, UNIVERSITY OF SS. CYRIL AND METHODIUS IN NAGYSZOMBAT, WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO. 5-22. PP.

² KOVÁCS LÁSZLÓ IMRE: Választás és választási rendszer. In: Fábián György (szerk.): Választási rendszerek. Osiris Kiadó-Láthatatlan Kollégium, Budapest, 1997. 11-12. p.

széles rétege számára a szavazati jogot. A harmadik funkció az alternatívák közötti választás lehetőségének biztosítása, aminek lényege a nyílt versengés a hatalomért különböző ideológiák, programok és álláspontok és az ezeket képviselő pártok és politikusok között. Ez a funkció a választói akarattól is függ, ugyanis nem mindegy, hogy milyen a pártrendszer az adott országban. Kétpártrendszer esetén csak két párt között lehet választani, sokpártrendszer során viszont több, különböző lehetőség is fennáll a választópolgár számára, továbbá ott van a koalíciókötés lehetősége is egy nagy és egy kisebb párt között. Negyedik funkció a kormányzat létrehozása, ami a győztes párt, vagy pártszövetség előtt nyílik meg lehetőségként. A kormányzat típusa, illetve stabilitása függhet a választási és a pártrendszertől is egyaránt. Ötödik a békés hatalomváltás eszköze, ahol a társadalom nemtetszését, elégedetlenségét fejezi ki a regnáló kormánypárttal, vagy koalícióval szemben azzal, hogy választásokon, demokratikus úton leváltja azt. Hatodik funkció a nyilvánosság megeremtése, hiszen ez mutatja meg a politizáló réteg számára, hogy kik azok a szereplők, akik megmérettetik magukat a választásokon, bemutatják programjukat, alternatívát kínálnak a polgárok számára meggyőzés gyanánt. Végül, de nem utolsó sorban az egyik legfontosabb funkciója a választásoknak az a legitimáció. A párt-, vagy pártszövetség számára a megválasztás már legitimálásnak számít, mert ez a szavazóbázis, ami rájuk szavazott hatalomra juttatja őket, ezzel is legitimálja őket.³⁴

A választásnak több formája is létezik, amiket három fő csoportba sorolunk, ezek a többségi, arányos és félarányos formulák, amelyeken belül alkategóriákat is megkülönböztetünk. A többségi választási módszer értelmében egy egyértelmű győztest választanak ki, aki a legtöbb szavazatot szerezte meg az adott választáson. Elsősorban van az abszolút többségi formula, ahol egy jelölt, vagy párt $50\% + 1$ szavazatot szerez, vagyis többet, mint ellenfelei összesen. Létezik a relatív (egyszerű) többségi formula, amikor a jelölt legalább egy szavazattal szerez többet, mint az ellenfelei külön-külön, tehát itt nincs érvényben az $50\% + 1$ szisztémája. Az arányos formulák csoportjában a mandátumarányok valamilyen formában összefüggésben vannak a szavazatarányokkal. Ennek megfelelően itt is többfajta típusa létezik a voksolásnak. A legnagyobb maradék formula keretében meghatározzák azt a szavazatszámot, ami egy mandátumot ér és eme kvóta alkalmazásával osztják el a pártok közötti mandátumokat. A kvóta alapján nem kiosztható képviselői helyeket pedig a legnagyobb maradékok sorrendjében töltik be, azaz a legnagyobb maradékszavazattal rendelkező pártok kapják. A

³ SZOBOSZLAI GYÖRGY: VÁLASZTÁSI RENDSZER ÉS POLITIKAI TAGOLTSÁG. IN SZOBOSZLAI GYÖRGY (SZERK.): PARLAMENTI VÁLASZTÁSOK 1990. POLITIKAI SZOCIOLÓGIAI KÖRKÉP. MTA TÁRSADALOMTUDOMÁNYI INTÉZET, BUDAPEST, 1990. 12-26. p.

⁴ Ez a részlet megegyezik GÓZON BARNABÁS: VÁLASZTÁSOK ÉS VÁLASZTÁSI REFORMOK CÍMEN BENYÚJTOTT SZAKDOLGOZATÁNAK, „VÁLASZTÁSOK FUNKCIÓI” ALFEJEZETÉVEL.

legrégebb óta használt módszer a Hare kvóta, amely során a választókerületben leadott érvényes szavazatok számát elosztjuk a körzetben kiosztandó mandátumok számával. A másik híresebb formula a legmagasabb átlag formula, amikor is bármelyik pártra vonatkozóan a szavazatok mandátumarányát viszonyítjuk. A módszert osztórendszernek is nevezik, ahol az adott választókerületben kiosztható mandátumok számához viszonyítják a számítást. Ezen belül több kiszámítási módszert is ismerünk, a legismertebb a d'Hondt forma, amely a maradékszavazatokat nem veszi figyelembe, ezért ez inkább a nagy pártoknak kedvez. Harmadik választási kategória a félarányos formula, amely nem sorolható sem a többségi, sem az arányos rendszerek közé, hanem egy sajátos formát teremt, miszerint az egyéni körzeti többségi rendszereket többmandátumossá alakítják, ezzel is igyekeznek arányosabbá tenni a rendszert. Ennek egyik formája a kumulatív forma, ahol a választó annyi szavazattal rendelkezik, ahány mandátumot lehet a körzetben betölteni. A szavazatok kumulálódnak és akár ugyanarra jelöltre is voksolhat. Másik formája a korlátozott szavazat, itt a választópolgárnak többmandátumos kerületekben van egynél több szavazata, de a kerületben megválasztható képvislők számához képest kevesebb vokssal rendelkezik. Harmadik formája az egyetlen nem-átruházható szavazat (SNTV)⁵, amit mindössze a világ 5%-a használ⁶. Ennek lényege, hogy többmandátumos kerületekben a választónak csak egy szavazata van, amit nem vihet át.⁷⁸⁹

⁵ SINGLE NON-TRANSFERABLE VOTE

⁶ EZT A SZISZTÉMÁT 10 ÁLLAMBAN ALKALMAZZÁK: PUERTO RICO, AFGANISZTÁN, KUVAIT, INDONÉZIA, JAPÁN, TAJVANON, THAIFÖLD, LÍBIA, IRAK ÉS VANUATU.

⁷ FÁBIÁN. GYÖRGY – KOVÁCS LÁSZLÓ IMRE: Voksok és mandátumok. Villányi úti Konferenciaközpont és Szabadegyetem Alapítvány, Budapest, 1998. 33-44. pp.

⁸ Alan Renwick: Electoral reform in Europe since 1945. Central Archive at the University of Reading, Reading, 2011. 10-11.pp.

[https://centaur.reading.ac.uk/21318/3/Renwick_'Electoral_System_Change_in_Europe_since_1945'_supplement_\(final\).pdf](https://centaur.reading.ac.uk/21318/3/Renwick_'Electoral_System_Change_in_Europe_since_1945'_supplement_(final).pdf)

⁹ EZ A RÉSZLET MEGEGYEZIK GÓZON BARNABÁS: VÁLASZTÁSOK ÉS VÁLASZTÁSI REFORMOK CÍMEN BENYÚJTOTT SZAKDOLGOZATÁNAK „VÁLASZTÁSI FORMULÁK” FEJEZETÉVEL.

I. A litván választási rendszer és reformjai

Litvánia Európa északkeleti részén található, a balti térség országai közé tartozik. Tagja az Európai Uniónak, a NATO-nak és az ENSZ-nek. Államformája köztársaság, a félelnöki kormányformával rendelkező országok egyike. Litvánia 1991-ben vált függetlenné a Szovjetuniótól, a függetlenség utáni évben megalakult Litvánia választási rendszere. A választási rendszer kialakulása ekkoriban komoly vita tárgya volt az újonnan megalakuló pártok körében. A függetlenség kivívásában fontos szerepet játszó jobboldali Litván Reformmozgalom – rövidebb nevén Sajúdis – tisztán egymandátumos kerületeket szeretett volna. A mozgalom sikeres volt és 1990-ben a mandátumok 68%-át megszerezte a Litván Legfelsőbb Tanácsban, népszerűsége pedig csak növekedett.¹⁰

Litvániában a vegyes többségi rendszert használják, ahol ugyanúgy, mint a magyar rendszerben egyéni választókerületi képviselőkre és pártlistákra is lehet szavazni. Az ország vegyes rendszerét 1992-ben vezették be, a választások kétfordulósok, az első fordulóban az egyéni választókerületekben a jelöltekre, a második fordulóban pedig a pártlistákra lehet voksolni, ahonnan kikerülnek a 141 fős parlament (Seimas) tagjai. Az egymandátumos választókerületekből 71, a listákra leadott szavazatok alapján pedig 70 képviselő jut be a Seimasba. Eredetileg a kerületi jelölteket a többségi rendszer alapján választották meg, ha viszont egyik jelölt sem szerezte meg a voksok abszolút többségét, akkor tartottak egy második fordulót, ahol a két legtöbb szavazatot kapott jelölt indult. A bejutási küszöböt eleinte 4%-ban állapították meg, később ezt felemelték 5%-ra, több párt közös listája esetén pedig 7%-ot kell elérni a parlamentbe jutáshoz. A kisebbségeknek is lehetővé tették a képviselést, amelynek keretében a nemzetiségi pártok 2% megszerzése esetén juthattak mandátumhoz. Litvánia első számú embere az köztársasági elnök, akit szintén kétfordulós rendszer alapján közvetlen és általános módon szavaznak meg a választópolgárok, ezáltal ő neki van a legnagyobb hatásköre és képviseli az államot. Emellett 5 évente tartanak Európai Parlamenti választásokat is.¹¹

A litván pártrendszer a magyarhoz képest is sokszínű és pluralizált, az ország 1990-es függetlenedése óta egyre több mozgalom, illetve politikai csoport alakult meg, amik később pártokká alakultak, vagy már eleve pártként hozták őket létre. Az ország politikai rendszerét a többpártrendszer jellemzi, jelenleg huszonhét párt működik Litvániában, ezek közül tizenegy

¹⁰ ZILVINAS MARTINIATIS: EXPLAINING ELECTORAL REFORMS IN LITHUANIA. 2012, JOURNAL OF BALTIC STUDIES, 43:3, 389-400.

¹¹ ZILVINAS MARTINIATIS: EXPLAINING ELECTORAL REFORMS IN LITHUANIA. 2012, JOURNAL OF BALTIC STUDIES, 43:3, 389-400.

parlament. Az Igazságügyi Minisztérium huszonegy aktív, kettő inaktív és négy felosztatás alatt álló pártot tart számon. A legrégebben megalakult párt, a Litván Szociáldemokrata Párt 1896-ban lett létrehozva és 1989-es újjászervezése óta a litván politikai élet meghatározó szereplője. A két legnagyobb párt Litvániában a jobbközép, konzervatív irányt képviselő Haza Szövetség - ami egyben a mostani kormánypárt is - és a Litván Gazdák és Zöldek Uniója, ami a centrista pólust képviseli. A többpártrendszer kialakulása viszont nem a függetlenedéstől számítható.¹²

A Litván Reformmozgalom (Sajúdis) 1988-ban alakult és az 1990-es választásokon elsőprő többséggel megszerezték a parlamenti mandátumok kétharmadát. A Litván Demokratikus Munkáspárt (LDDP) - amely a Szovjet Kommunista Pártból vált ki 1990-ben – több, kisebb párttal koalícióba lépett, de még ez sem képezte a megfelelő ellensúlyt a Sajúdis népszerűségével szemben. Az újonnan megalakult Seimas nem bizonyult a legstabilabbnak. Az új, kisebb parlamenti pártok szavazói támogatottsága bizonytalan volt és a Litván Reformmozgalomtól való elkülönülésük is töredezetté tette a törvényhozó hatalmat. Ennélfogva a Munkáspárt és a kispártok az arányos képviseleti rendszert szorgalmazták, míg a Sajúdis továbbra is a többségi formulát preferálta. A felek kompromisszumra jutottak, létrehozták a vegyes választási rendszert. A jelenleg is érvényes formulát először 1992-ben alkalmazták, ami ellenkezőleg bizonyult mindkét fél számára. Elméletileg a volt kommunista pártnak a mandátumok maximalizálása érdekében az egymandátumos rendszert kellett volna preferálnia, miközben az ellenzéki pártoknak egy arányos szisztéma kialakítása lett volna előnyös. A Sajúdis több mandátumot szerzett az arányos rendszer alatt, mint az egymandátumos verseny során, de a Munkáspárt is lényegesen jobban teljesített a tisztán többségi választáson. A '92-es választás másik érdekessége, hogy az arányos választáson néggyel kevesebb párt jutott be a Seimasba, mint a korábbi rendszer alapján. Az egyik lényeges eleme az új rendszernek, hogy az egymandátumos kerületekben nagyobb figyelem került a jelöltekre, tehát a már ismert politikusok nagyobb eséllyel lettek megválasztva, mint az új, ismeretlen kollégáik. A listás voksolás esetében, viszont nagyobb volt a hangsúly a korábbi rezsimen, így a posztkommunista Munkáspárttal szemben a Sajúdist preferálták jobban, kialakult a kétpártrendszer. A választáson négy párt nem érte el a bejutási küszöböt, azonban ezen pártok jelöltjei megnyerték a kerületeiket, ráadásul még egy független jelöltet is megválasztottak egyéniben. (1. ábra) A konklúzió az volt, ha a pártok nemcsak listán indulnak a választáson, de egyéniben is indítanak jelölteket, akkor nagyobb valószínűséggel fognak a

¹² ZILVINAS MARTINIATIS: EXPLAINING ELECTORAL REFORMS IN LITHUANIA. 2012, JOURNAL OF BALTIC STUDIES, 43:3, 389-400.

választópolgárok az általuk preferált képviselőjelölt alapján szavazni az adott párt listájára is.¹³

PÁRTOK	Listás mandátumok	Egyéni választókerületek	Összes mandátum
Litván Demokratikus Munkáspárt	36	37	73
Sajúdis	17	14	31
Kereszténydemokrata Párt	3	5	8
Litván Demokrata Párt	4	0	4
Politikai Száműzöttek és Bebörtönzöttek Szövetsége	3	2	5
Litván Liberális Szövetség	2	2	4
Litván Szociáldemokrata Párt	5	3	8
Litván Nacionalista Unió	0	3	3
Függetlenségi Párt	0	1	1
Litván Kereszténydemokrata Unió	0	1	1
Centrista Mozgalom	0	2	2
Független képviselők	-	1	1

*1. ábra
Mandátumok megoszlása pártonként a Seimasban (1992)¹⁴*

PÁRTOK ÉS POLITIKAI SZERVEZETEK	Listás mandátumok (számban és %-os arányban)	Egyéni választókerületi mandátumok	Összes mandátum
Haza Szövetsége (Konzervatívok)	33 (29,8%)	37	70
Litván Kereszténydemokrata Párt	11 (9,9%)	5	16
Centrista Unió	9 (8,24%)	5	14
Litván Szociáldemokrata Párt	7 (6,6%)	5	12
Litván Demokratikus Munkáspárt	10 (9,52%)	2	12
Litvániai Lengyel Választási Szövetség	0 (2,98%)	2	2
Litván Demokrata Párt	0 (2,09%)	2	2

¹³ ZILVINAS MARTINIATIS: EXPLAINING ELECTORAL REFORMS IN LITHUANIA. 2012, JOURNAL OF BALTIC STUDIES, 43:3, 389-400.

¹⁴ ZILVINAS MARTINIATIS: EXPLAINING ELECTORAL REFORMS IN LITHUANIA. 2012, JOURNAL OF BALTIC STUDIES, 43:3, 389-400.

Fiatal Litvánia	0 (3,81%)	1	1
Politikai Száműzöttek és Bebörtönzöttek Szövetsége	0 (1,5%)	1	1
Litván Nacionalista Unió	0 (2,09%)	1	1
Litván Kereszténydemokrata Unió	0 (3,08%)	1	1
Litván Liberális Szövetség	0 (1,84%)	1	1
Litván Női Párt	0 (3,67%)	1	1
Litván Parasztpárt	0 (1,66%)	1	1
Független képviselők	-	4	4

2. ábra
Mandátumok megoszlása a Seimasban (1996)¹⁵

Az 1992-es választások után kialakult Litvániában egy politikai egyensúly, mely a jobb- és baloldali pólus mentén koncentrálódott. A Litván Demokratikus Munkáspárt képviselte a balszárnyat és a Sajúdisból kivált politikusok által megalapított Haza Szövetség, valamint a Litván Kereszténydemokrata Párt (vagy Konzervatívok) pedig a politikai jobboldalon helyezkedett el. Ez a politikai paletta 1992 és 2000 között fennállt. A két domináns blokk pozíciója megtartása érdekében az arányosítás csökkentésére törekedett, ezzel is letörve a kisebb pártok esélyeit a választásokon való indulás során. Ezt a helyzetet meg is erősítették az 1996-os választásokhoz közeledve, amikor a Munkáspárt, a Haza Szövetsége és a Konzervatívok együtt elfogadták a választási reformcsomagot. A választási reform során megemelték 4-ről 5%-ra a bejutási küszöböt, illetve a kisebbségek képviselétét lehetővé tevő 2 százalékos nemzetiségi küszöböt eltörölték. A reformnak meg lett az eredménye. A pártok száma csökkent, '92-ben hét, négy évvel később már öt párt került be a törvényhozásba. Az előző választás után ismét megtörtént az az érdekesség, hogy több, a bejutási küszöböt el nem érő párt jelöltje megnyerte a körzetét és a független képviselők száma is hárommal nőtt. (2. ábra) A pártok rájöttek, hogy az egyéni választókerületek jelentik a siker kulcsát és a lista csak másodlagos, ezért a Konzervatívok három hónappal a 2000-es választások előtt törvényjavaslatot nyújtottak be egy újabb változtatás kapcsán. Ezúttal az egyéni kerületekben javasolták a többségi rendszer megváltoztatását abszolútról, egyszerű többségire. A kezdeményezést Valdas Adamkus (1998-2003; 2004-2009), az akkori köztársasági elnök megvétózta a kezdeményezést, aki a Litván Liberális Unió és a frissen megalakult szociálliberális, Új Szövetség pártok feltörekvését szorgalmazta. A Konzervatívok azonban

¹⁵ ZILVINAS MARTINIATIS: EXPLAINING ELECTORAL REFORMS IN LITHUANIA. 2012, JOURNAL OF BALTIC STUDIES, 43:3, 389-400.

ragaszkodva reformjavaslatukhoz felül tudták bírálni az elnöki vétót és beiktatni a változtatást. A 2000-es választáson már az új rendszer alapján választották meg a képviselőket egyéniben, mely nem várt eredményekhez vezetett. Megnőtt az effektív pártok száma, amivel véget ért Litvániában az a nyolc éves időszak, amikor két domináns tömb uralta a politikát. A választásokat követően politikai eltolódás történt, mely által a litván pártrendszer kettőről, többpártivá vált. A baloldali szociáldemokrata koalícióra - melyhez a Munkáspárt, a Szociáldemokrata Párt, az Orosz Nemzetiségi Párt és az Új Demokrácia nevű párt tartozott – több, mint 450 000-en szavaztak, amivel a voksok 31%-át szerezték meg. A 71 egyéni körzetből 23-at megnyertek a becsült 13 helyett. Látható, hogy a '96-os eredményhez képest jelentős változás ment végbe. A nagyobb baloldali pártok összefogtak és közös jelölteket indítottak egyéniben, amivel növelték esélyüket az egyszerű többségi körzetekben. A Konzervatívok számára katasztrofálisan alakult a választás. A mérések alapján a regnáló kormánypárt eggyel több helyet szerzett volna, a valóságban viszont a parlamentbe jutási küszöböt is alig haladták meg három százalékkal. Nem teljesített jobban a szövetséges Kereszténydemokrata Párt sem, ami csak két mandátumot kapott. A szociálliberálisok berobbantak a politikai életbe, akik a Seimas 1/5-ét elfoglalták, míg a centristák 12 mandátumot vesztek. Ez a választás ideális példája annak, hogy a kormányon lévő párt által megváltoztatott voksolási formula nem biztos, hogy a saját érdeküket szolgálja.¹⁶

¹⁶ ZILVINAS MARTINIATIS: EXPLAINING ELECTORAL REFORMS IN LITHUANIA. 2012, JOURNAL OF BALTIC STUDIES, 43:3, 389-400.

	Egyszerű többségi rendszer (valódi eredmények)			Abszolút többségi rendszer (becsült eredmények)	
PÁRTOK	Pártlistás helyek	Egyéni választókerületi mandátumok	Összes mandátum	Egyéni választókerületi mandátumok	Összes mandátum
Liberális Unió	16	18	34	17	33
Új Szövetség (szociálliberálisok)	18	11	29	23	41
Centrista Unió	0	2	2	4	4
Litván Demokratikus Munkáspárt	12	14	26	9	21
Szociáldemokrata Párt	12	7	19	4	16
Konzervatívok	8	1	9	0	8
Kereszténydemokrat a Párt	0	2	2	1	1
Litván Parasztpárt	0	4	4	5	5
Egyéb	4	12	16	8	12

3. ábra

A választások eredményei az egyszerű és abszolút többségi rendszerek összehasonlítása alapján az egyéni körzetekben (Seimas, 2000)¹⁷

Az ezredfordulót követően kialakult egy viszonylagos stabilitás a litván párt- és választási rendszerben. A 2000-es választás vízválasztó volt a litván politikában, ami az effektív pártok számának látványos növekedésének köszönhető. Az független Litvánia első és második szabad, demokratikus választásán egy pártként került többségbe előbb a Munkáspárt, majd a Haza Szövetsége, a harmadikon erre nem került sor. A baloldali összefogás négy pártja mindössze ötvenegy mandátumot kapott, a 141-ből, ami kevés volt a kormányalakításhoz szükséges hetvenegy mandátumos többséghez, a pártok a fragmentálódás és a megosztottság miatt kénytelenek voltak koalíciót kötni egymással. Végül a liberálisok, a szociálliberálisok, a centristák, a kereszténydemokraták és a Lengyel Nemzetiségi Párt koalíciójával kisebbségi kormány alakult Litvániában, élén Rolandas Paksas miniszterelnökkel. A kormánykoalíció nem volt hosszú életű, mivel vita alakult ki a partnerek között a privatizáció és a különböző

¹⁷ ZILVINAS MARTINIATIS: EXPLAINING ELECTORAL REFORMS IN LITHUANIA. 2012, JOURNAL OF BALTIC STUDIES, 43:3, 389-400.

szakpolitikai reformok miatt. Az effektív pártok arányának növekedésével a többpártrendszer biztosította, hogy a politikai aktorok között ne legyen kirekesztés és az arányos rendszert preferálják.¹⁸

II. Az észti választási rendszer

A rendszerváltozás idején az ekkor még Észt Szovjet Szocialista Köztársaságban új pártok jöttek létre és ezzel párhuzamosan fokozódtak a feszültségek mind az országon belül (az egyik oldalon az észtek, a másikon az oroszok és az orosz leszármazottak között), mind pedig az országon kívül (a Szovjetunióval Észtország függetlenségi törekvése kapcsán) 1989-re. Az észti választási rendszer elemzésének kiindulópontja a köztársaság szuverenitási jogának kinyilvánítása (1988. november 16.) után az első választójogi törvény, amely a – Legfelsőbb Tanács által 1989-ben létrehozott - szovjet korszak első szabadon választott parlamentje (Riigikogu) volt. Ez a törvény arányos választási szabályokat vezetett be a Single Transferable Vote (PR-STV) keretében. Az 1992-es új választójogi törvény bevezette a nyílt listás arányos, háromszintű és többtagú körzetes választási rendszert – bár ezt a rendszert több alkalommal is módosították - az 1992-ben bevezetett széles rendszer ma is érvényben marad.¹⁹

II.1. Az 1992-es észti alkotmány

Az alkotmányt 1992. június 28-án népszavazáson fogadták el. Az Alkotmányozó Nemzetgyűlést az Észt Kongresszus és a Legfelsőbb Tanács harminc-harminc tagjából hozták létre a rivalizálás csillapítása érdekében. Az alkotmány megalkotása után megkezdődött az első választási kampány a posztszovjet időszakban. A szeptember 20-án megtartott választáson a Riigikogut, az átmeneti Legfelsőbb Tanács helyébe lépő közgyűlés választotta meg.²⁰

II.2 Az 1992-es választási törvény

A választási törvényt 1992. április 20-án fogadták el. Arányos választási rendszert vezetett be, három szintű és többmandátumos körzetekkel. Így a parlamenti választásokon három forduló

¹⁸ ZILVINAS MARTINIATIS: EXPLAINING ELECTORAL REFORMS IN LITHUANIA. 2012, JOURNAL OF BALTIC STUDIES, 43:3, 389-400.

¹⁹ LIDIA NÚÑEZ: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: ESTONIA. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

²⁰ LIDIA NÚÑEZ: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: ESTONIA. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

számlálás történt a mandátumok elosztása érdekében (személykiosztás, listás kiosztás és kompenzációs mandátum). Ezt a törvényt egyszer, ugyanezen év június 18-án módosították.

A törvényhozás méretét illetően nem történt változás, a Riigikogu továbbra is 101 képviselőhellyel rendelkezik és 12 mandátumos körzetet állapítottak meg. A mandátumkiosztást a választások előtt számítják ki a regisztrált választópolgárok számának megfelelően. Vannak teljesen nyitott listák, amelyeken minden választónak egy szavazata van, így a választópolgárnak fel kell írnia a szavazólapra a leginkább preferált jelöltjének a számát. Minden párt vagy választási szövetség a jelöltlisták benyújtásakor maga dönti el az országos listák sorrendjét. Bevezették a szavazólapok észt nyelven való nyomtatását és ezeket a párt küszöbértéke szerint állapították meg. Azok alapján kerülhettek be a törvényhozásba, hogy elérik-e az 5%-os országos küszöböt, vagy az egyszerű kvótával legalább három mandátumot szereznek. A helyek kiosztása az Alsóházban úgy történt, hogy az egyéni mandátumokat egyszerű körzeti kvóta útján osztották ki. Az egyéni jelöltek mandátumot kapnak, ha szavazati arányuk meghaladja ezt a kvótát, amelyet úgy kapnak meg, hogy a leadott érvényes szavazatok számát elosztják az egyes körzetekben elért mandátumok számával.²¹

A Felsőházban való mandátumkiosztás terén is történt változás. Az egyszerű kvóta alapján a választókerületekben ki nem osztott mandátumokat kompenzációs mandátumként osztják fel azon pártok és koalíciók között, amelyek jelöltjei az országos szavazatok legalább 5%-át megszerezték, vagy legalább három jelöltet az egyszerű kvótával megválasztottak. Ez a módosított d'Hondt eloszlási módszer használata. Az országos listákon a lista élén szereplő jelöltek kompenzációs mandátumot kapnak. A mandátumelosztás során figyelmen kívül kell hagyni a listán szereplő azon jelöltek nevét, akiket a területi választókerületben egyszerű kvótával választottak meg.²²

II.3. 1994-es reform

Az új választási törvényt 1994. július 11-én fogadták el, amely kisebb változtatásokat vezetett be a járások számában. A körzetek számát 11-re csökkentette, a mandátumok kiosztását pedig a választókerületek között az arányosság elve alapján, a szavazásra jogosult polgárok számának megfelelően szétosztásában állapította meg. A felsőszinti helyek megoszlása a Hare kvóta 10%-ának függvényében állott. Amennyiben ezt az arányt elérik a jelöltek a saját

²¹ LIDIA NÚNEZ: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: ESTONIA. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

²² LIDIA NÚNEZ: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: ESTONIA. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

kerületükben, azzal biztosítva lesz nekik egy hely a parlamentben. A változás következtében a leadott szavazatok és a választások eredménye között gyenge volt a kapcsolat: az 1992-es választáson például a 101 legjobb jelöltből csak 56-ot választottak meg. A kerületi mandátumok kiosztása már teljes egészében a leadott egyéni szavazatok alapján történt, így ez a reform a projekt szempontjából nem tekinthető jelentősnek.²³

II.4. Elektori reformok 1998-ban

Az 1994-es törvény több módosításon is átesett. Az 1998. novemberében hatályba lépett negyedik módosítás a következőképpen határozta meg a mandátumok számát a választókerületek között:

1. Először is a szavazók teljes számát el kellett osztani 101-gyel
2. A választókerületben a választópolgárok számát el kell osztani az első pontban meghatározott számítás eredményeként kapott számmal
3. Minden választókerületben meghatározott számú mandátumot kell kiosztani, amely megfelel a 2. pont szerinti számítás eredményeként kapott szám egész számának;
4. A jelen alpont hármas pontja szerint a fel nem osztott mandátumok felosztása a legnagyobb maradék szabály alapján történik, a 2. pontban meghatározott számítás eredményeként kapott számtörtrészek felhasználásával.²⁴

II.5. A 2002-es reform

Visszavezették a 12 többmandátumos körzeteket, de a mandátumkiosztás terén nem történt változás. Megtiltották a választási szövetségek kötésének lehetőségét és ebben az évben vezették be az elektronikus szavazást. Azon választókerületi pártok listáján, amelyek jelöltjei országosan a szavazatok legalább 5 százalékát megkapták, a jelölteket az egyes jelöltekre leadott szavazatok száma szerint kell rangsorolni. Egy választókerületben az azonos politikai párt jelöltlistáján induló jelöltekre leadott szavazatokat összesíteni kell. Egy lista annyi mandátumot kap, ahányszor a választókerületben kapott szavazatok száma meghaladja az egyszerű kvótát. Az egyszerű kvóta túllépésével szerzett mandátum is az adott párt mandátumának minősül. A párt által kiosztott mandátumok számát eggyel növelni kell, ha a fennmaradó szavazatok az egyszerű kvóta legalább 75 százalékát képviselik. A lista élén álló

²³ LIDIA NÚÑEZ: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: ESTONIA. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

²⁴ LIDIA NÚÑEZ: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: ESTONIA. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

jelöltekot választják meg, akikre a leadott szavazatok száma legalább az egyszerű kvóta 10 százalékának megfelel. Ha legalább két jelölt azonos számú szavazatot kap, az országos jelöltlista élén előrébb álló jelöltet választják meg. A fenti változás következtében kerületi szinten több mandátum került kiosztásra, így az eredmény közelebb került a választói preferenciákhoz.²⁵

A Felsőházban a változtatásig, a jelöltek kompenzációs mandátumhoz jutottak még akkor is, ha nem szavaztak rájuk. A 2002-es reformmal csak azok a jelöltek kaphatnak mandátumot a kompenzációs mandátumból, akik járási szinten elérik a kvóta 5%-át. Ha a jelölt ezt a támogatottsági szintet kerületi szinten nem éri el, a listán következő jelölt kapja meg a mandátumot. Ha a kompenzációs mandátumok elosztása során kiderül, hogy az országos jelöltlistán nincs elég olyan jelölt, akire a leadott szavazatok száma a választókerület egyszerű kvótájának legalább 5 százaléka, az a jelölt kap kompenzációs mandátumot, aki a választókerülete egyszerű kvótájából a legtöbb szavazatot kapta.²⁶²⁷

III. Lett választási rendszer

Lettország 1991. augusztusában a sikertelen moszkvai puccskísérletet követően vívta ki függetlenségét a Szovjetuniótól. Egy évvel később pedig bevezették az ország hivatalos választási törvényét, ami egy nyílt listás, arányos képviseleti formulát képezett és ezt, a már 1922-ben hatályba léptetett törvényre alapozták. Az 1992-es törvény nemcsak a lett választási rendszert hozta létre, hanem a pártok struktúráját és működését is meghatározta. Az egymandátumos körzeteket a volt kommunista párt preferálta, azonban a többi párthoz tartozók az arányos képviseleti listarendszert részesítették előnyben. Az 1992. októberi törvény preambuluma az 1922. június 9-i választások idején hatályos rendelkezéseken alapul. Az 1992-es törvény az 1922-es törvényben meghatározott két százalékról négy százalékra emelte a küszöböt. Ugyanez a küszöb a pártokra és a koalíciókra egyaránt vonatkozott.²⁸

Az új alkotmány 100 főben határozta meg a parlament alsóházába, a Saeimába megválasztandó képviselők számát. A mandátumok elosztása az 1922-ben működő rendszer

²⁵ LIDIA NÚNEZ: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: ESTONIA. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

²⁶ LIDIA NÚNEZ: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: ESTONIA. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

²⁷ Andrew Whyte: Hogyan működik Észtország parlamenti választási rendszere? (2023.02.11.): <https://news.err.ee/1608882275/how-does-estonia-s-riigikogu-electoral-system-work>

²⁸ HELEN HARDMAN ÉS ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: LATVIA. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

szerint történt és ezeket a Sainte-Laguë számítási módszerrel osztották ki. Ez a módszer páratlan számú osztósort (1, 3, 5, 7, 9 stb.) alkalmazott a pártok összes szavazatára, és sorrendben osztja ki a mandátumokat a legnagyobb hányadossal rendelkező pártnak. Az egyes körzetek mandátumainak számát az öt választókerület választói létszáma alapján határozzák meg. Ez a szám volt a jelölteknek a maximális száma is, akiket a versengő pártok javasolhattak a listájukon. A választásokon működtek preferenciális szavazatok is:

„A jelöltek rangsora a szavazólapon csak egy tipp a pártok részéről a legkedveltebb jelöltjeik számára. A választópolgár hozza meg a végső döntést, mivel a körzetben a párt által elnyert mandátumot az a jelölt kapja, aki az adott körzetben a legmagasabb nettó "pozitív" és "negatív" szavazatokat érte el.”²⁹

A szavazók választási lehetőséget kapnak, amelyek mindegyike felsorolja az adott párt jelöltjeit. A szavazókat arra kéri, hogy jelöljék meg "+" jellel azokat a jelölteket, akikkel jobban szimpatizálnak, vagy húzzanak egy sort azoknak a jelölteknek a neve alá, akiket nem kívánnak látni a parlamentben. Alternatív megoldásként nem kell kifejezniük, hogy nem részesítik előnyben a jelölteket, és az általuk választott jelöletlen szavazólapot kell elhelyezniük a borítékban, egyszerűen kifejezve, hogy támogatnak egy adott pártot vagy koalíciót. Ezeket a jelöléseket megszámozzák, és az egyes listák jelöltjeinek mandátumkiosztási sorrendjét teljes mértékben a választók preferenciaszavazatai alapján állítják össze. Ha egy jelölt egynél több körzetben indult és ha ezen választókerületek közül egynél többben nyer, akkor azt a mandátumot kapja, ahol a legtöbb preferenciális szavazatot kapta, és a következő legtöbb preferenciális szavazattal rendelkező jelölt (ugyanarról a pártlistáról) kapja meg a mandátumot.³⁰

Míg az 1990-es választásokon a Lettországból állomásozó szovjet katonák és az állandó lakosok rendelkeztek szavazati joggal, az 1992-es törvény csak lett állampolgárokat korlátozta a szavazást. Lettország népességének egyharmada orosz, így ez a követelmény az 1990-es és az 1993-as első posztsovjét választások között a lakosság egyharmadának jogfosztását szolgálta. Ennek következtében a választók száma drasztikusan, 1 960 639-ről 1 243 956-ra lecsökkent. 1992 óta a törvény szavazati jogot biztosít a külföldön lakóhellyel nem rendelkező lett állampolgárok számára is. Jelentős korlátozások vannak érvényben arra vonatkozóan is, hogy kit jelölhetnek a törvényhozásba. Az 1992-es törvény előírta, hogy a

²⁹ HELEN HARDMAN ÉS ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: LATVIA. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

³⁰ HELEN HARDMAN ÉS ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: LATVIA. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

szovjet korszak tisztségviselői és bárki, aki kapcsolatban állt kommunista párttal vagy a Szovjetunióval, nem indulhat jelöltként. Ez a rendelkezés különösen a szociáldemokrata pártot büntette, amelynek vezetője Juris Bojars volt, aki korábban a KGB-ben szolgált. Számos panaszt nyújtottak be a lett alkotmánybírósághoz és az Európai Bírósághoz ezzel kapcsolatban, de eddig mindkét bíróság olyan ítéleteket hozott, amelyek fenntartották a lett kormány jogát a korlátozás fenntartására. Ugyanakkor a törvény más tekintetben jelentős mozgásteret biztosított a jelölteknek. Az 1992-es törvény feljogosította a jelölteket arra, hogy egyidejűleg egynél több választókerületben is indulhassanak, amennyiben ugyanannak a pártnak a jelöltjeként indulnak. Ebből következik, hogy a törvény nem írja elő, hogy a jelölteknek abban a választókerületben kell lakóhellyel rendelkezniük, ahol versenyeznek. Abban az esetben, ha egy képviselői hely parlamenti ülészek során üresedik meg, az 1992. évi törvény úgy rendelkezett, hogy az ugyanazon a listán szereplő következő jelöltnek kell átvennie a pozíciót. Abban az esetben, ha a vonatkozó listán nincs ilyen másik jelölt, akkor az 51. cikkben leírt Sainte-Laguë-módszer szerint egy másik pártlistát választanak ki, és azt a jelöltet választják ki, aki az adott listán a legtöbb preferenciális szavazatot kapta.³¹

III.1. Az 1995-ös reform

Az 1995-ben bevezetett törvény megtartotta a korábbi rendszert, viszont kiegészítette néhány új korlátozásokkal. Megemelte a küszöböt a versengő pártok és koalíciók számára a mandátumok megszerzéséhez. Ugyanakkor az új törvény megszüntette azt a korlátozást, hogy az állampolgároknak a lakóhelyük szerinti választókerületben kell szavazniuk és ehelyett szavazati jogot biztosított az állampolgároknak bármely választókerületben. A pártok és koalíciók bejutási küszöbét pedig öt százalékban állapították meg. Az új rendelkezések jelentősen korlátozták az egyének jogait a jelöltként való induláshoz, amely csak a lett nyelvet beszélők számára volt engedélyezett. A rendszer eme korlátozását a nagyszámú orosz kisebbség diszkriminatívnak tartotta és több fórumon is bírálta, mint a nemzetközi emberi jogi egyezményekben rögzített alapvető jogok megsértését.³²

III.2. A 2002-es törvénymódosítás

³¹ HELEN HARDMAN ÉS ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: LATVIA. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

³² HELEN HARDMAN ÉS ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: LATVIA. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

2002 májusában visszavonták a nyelvi követelményt, ezzel egyidejűleg új rendelkezést vezettek be, amely előírja a jelöltek számára, hogy indulásuk szándékakor nyilatkozzanak a választási bizottságnak lett nyelvtudásuk szintjéről.³³

III.3. Az 1995. évi törvény 2006-os módosításai

Módosították azt a korlátozást, hogy a pártok által javasolt jelöltek száma nem haladhatja meg az adott körzetnek kiosztandó mandátumok számát, így a pártok legfeljebb további három jelöltet állíthatnak a vitatott helyek számán felül. További rendelkezéseket is tartalmaztak, amelyek meghatározzák a pártok által a kampány során elkövetett visszaélések kezelésére vonatkozó eljárást, valamint azt, hogy hogyan osztják el a helyet abban az esetben, ha a bíróság egy jelöltet bűnösnek talál jogellenes gyakorlatban. Egy hétről három napra csökkentették azoknak a napoknak a számát, amelyeken belül a jelölt fellebbezhet a Központi Választási Bizottság döntése ellen.³⁴

III.4. Az Alkotmánybíróság 2006. évi ítélete a jelöltekre vonatkozó

korlátozásokról

2005-ben 20 képviselő és a Szociáldemokrata Párt vezetője, Juris Bojārs alkotmányjogi panaszt nyújtott be a 1995-ös törvény azon határozatáról, mely szerint a Szovjetunió, a Lett SZSZK (Szovjet Szocialista Köztársaság) vagy a külföldi állambiztonsági, hírszerző vagy kémelhárító szolgálatok rendes személyzetéhez tartoznak vagy tartoztak, illetve az ország függetlenségét követően aktív volt az SZKP-ban (Lett Kommunista Párt) és más ezekhez kötődő szervezetekben, csoportosulásokban. 2006 júniusában az Alkotmánybíróság úgy határozott, hogy ezek a rendelkezések a továbbiakban nem alkalmazandók Juris Bojārs-ra, bár biztonsági okokból hatályban kell maradniuk a törvényben.³⁵

III.5. 2009. évi módosítások

Módosították a jelölés lehetőségén, így a pártok kettő, vagy akár több helyett mostmár csak egy választókerületben és egy pártlistán indulhatnak, ugyanakkor a módosítás nem rendelkezett olyan követelményről, mely szerint a lakóhelyük szerinti választókerületben kell

³³ HELEN HARDMAN ÉS ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: LATVIA. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

³⁴ HELEN HARDMAN ÉS ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: LATVIA. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

³⁵ HELEN HARDMAN ÉS ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: LATVIA. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

indulniuk. A választópolgárok továbbra is bármely választókerületben szavazhatnak. Lettországbán a választási rendszer lényegében 1992 óta változatlan, csupán részleteiben és bizonyos rendelkezéseiben történt változás. A rendszer azon jellemzői, amelyek a mai napig vitatottak, a választójoggal kapcsolatosak, valamint azok a követelmények, amelyeket a jelölteknek teljesíteniük kell ahhoz, hogy versenyezhesse a választásokon.³⁶

IV. A szlovák választási rendszer

IV.1. Törvényhozó hatalom

A Nemzeti Tanács a legmagasabb és egyetlen törvényhozó, alkotmányos hatalom Szlovákiában. A 150 tagú parlament szerkezeti szempontból az egykamarás testületekhez tartozik. Az intézmény képviselőit általános, egyenlő és közvetlen választásokon választják négy évre. A választójogi korhatár 18 és állampolgársággal kell rendelkeznie a személynek, hogy szavazhasson. A passzív választójog 21 évre emeli a korhatárt, és a szlovák állampolgárság feltétele is megmarad. Történelmileg az első parlamenti választás a független Szlovák Köztársaság körülményei között 1994-ben volt. Szlovákia 1994 óta 4 fő választókerületre van osztva: Pozsonyra, valamint Nyugat-, Közép- és Kelet-Szlovákiára. Egy pártnak 5%-ot kellett elérnie, míg két-három pártból álló koalíciónál 7%, négy és több alanyból álló koalíciónál 10% volt érvényben. A parlamentben képvisellel rendelkező pártokon kívül az összes többinek bejelentést kellett tennie arról, hogy legalább 10 000 párttaggal rendelkezik, vagy petíciót benyújtani ugyanezen számú támogatók számáról. A mandátumok szavazatainak megszámlálásához a Hagenbach-Bischoff szavazatszámológási módszert alkalmazták. Az újra nem osztott mandátumok átkerültek a második vizsgálatba, ahol ugyanezen módszert alkalmazták a legnagyobb maradékok módszerének segítségével a leendő nem újraosztott mandátumokhoz. Az 1998-as választási év számos új jelentős elemet hozott a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa választási törvényének radikális felülvizsgálata formájában.³⁷

A nem sokkal a választások előtti jelentős változásra tekintettel ez a módosítás az Alkotmánybíróság elé került azzal a követelménnyel, hogy a törvényt módosítás egyes

³⁶ HELEN HARDMAN ÉS ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: LATVIA. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

³⁷ PAVOL JUHÁS: THE NECESSITY OF ELECTORAL LAWS REFORM IN SLOVAKIA? 2014, UNIVERSITY OF SS. CYRIL AND METHODIUS IN NAGYSZOMBAT, WYDAWNICTWO UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO. 5-22 PP.

rendelkezéseinek hatályát felfüggeszteni. Ez 4 alapvető változást jelent:

- Négy választókerület felváltása egyetlen 150 mandátummal rendelkező választókerületre,
- megtartották az 5%-os küszöböt, de érvényességét elterjesztették az egyes koalíciós jelöltek között,
- A magánmédia felfüggesztése egy választási kampányból, amelyet kizárólag a közmédia folytathat le,
- A választási testületek szerkezetének átszervezése; az önkormányzat rovására megerősítette az államigazgatást.³⁸

Ezeket az érveket Jakub Sedo, cseh politológus munkája is megemlíti és hozzáteszi, hogy: „*a koalíciók küszöbének megváltoztatása nem volt marginális, mert jelentősen korlátozta a kisebb politikai pártok manőverezési képességeit.*” Ezért a választási törvény új változata három alapvető politikai kérdést hozott magával. Először is, a Szlovák Demokrata Koalícióhoz (röviden: SDK)³⁹ tartozó ellenzéki pártok arra kényszerültek, hogy azonos megnevezéssel önálló politikai szubjektumot hozzanak létre, amelynek annyi tagja volt, ahány jelöltet állítottak. Az így létrejött, kitalált politikai párt a választások utáni szétválásban is megmutatkozott. Másodszor, addig három független politikai alany, a Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom (MKDM), a Spoluzitie (Együttélés) és a Magyar Polgári Párt minden külső nyomástól függetlenül közös szubjektumot hozott létre, amelyet nemcsak a közelgő választásokra, hanem a következő évtizedre is Magyar Koalíció Pártja néven jelöltek, amit később Magyar Közösség Pártjaként híresült el. Harmadszor, annak idején az SDK vezette ellenzéki pártok a hatalmas kritikák ellenére kitartottak Szlovákia egymandátumos választókerületre való felosztásának modelljénél, és ezzel az akcióval megerősítették a politikai pártközpontok befolyását a jelöltállítási folyamatban. A Szlovák Köztársaság tehát egyetlen választókerületre alakult át ezeken a választásokon, ahol mind a 150 mandátumot el kellett osztani. A küszöböt 5%-os határon rögzítették, ami minden párt számára fontos volt a létrehozott koalíciókon belül is. A mandátumok kiosztása a Hagenbach-Bischoff módszerrel történik, a ki nem osztott mandátumok legnagyobb maradékának módszerével történt. Az 1998. évi választásokat szabályozó törvény több előírását az Alkotmánybíróság egy 1999. márciusi határozatával jelölte ki, mivel azok nem egyeztethetők össze a szlovák

³⁸ PAVOL JUHÁS: THE NECESSITY OF ELECTORAL LAWS REFORM IN SLOVAKIA? 2014, UNIVERSITY OF SS. CYRIL AND METHODIUS IN NAGYSZOMBAT, WYDAWNICTWO UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO. 5-22 PP.

³⁹ SLOVENSKÁ DEMOKRATICKÁ KOALÍCIA: ELLENZÉKI PÁRTOKBÓL ÁLLÓ KOALÍCIÓ VOLT SZLOVÁKIÁBAN, AMELYET 1997-BEN HOZTAK LÉTRE ÉS 2002-BEN FELOSZLOTT

alkotmánnyal. Főleg a magánmédiában folytatott választási kampány tilalmáról, ami a pártközpont döntése alapján alternatív tag kijelöléséről és a Központi Választási Bizottság pozíciójának gyengítéséről volt szó. A választási rendszer legalapvetőbb változása a több pártból álló koalíciók küszöbének bővítése volt. Szlovákia továbbra is egy választókerület volt 150 mandátummal. A szavazatok megszámlálásához a Hagenbach-Bischoff módszert alkalmazták és a fel nem osztott szavazatokat a legnagyobb maradék módszerrel osztották újra. A küszöböt az egyes pártok esetében 5%, a két vagy három pártból álló koalíciók esetében 7%, a négy vagy több pártból álló koalíciók esetében pedig a 10%-ot határozták meg, ugyanannyit, mint az 1994-es parlamenti választásokon. A fent említett funkciók ezen módosítása mindaddig érvényesítés alatt maradt. A 2004-es törvénymódosítás számos érdekes újítást hozott. Elsősorban egy külön választói listás intézet felállításáról volt szó, akik külföldről szavazhattak (ezt a lehetőséget azonban később törölték). A következő jelentős változás az 500 000 korona választói kaució befizetése volt, amelyet csak az az alany kaphatott vissza, aki az összes érintett szavazatból legalább 3%-ot szerzett. Egyébként ezt az összeget az állami költségvetés javára utalták át. A heves kritika után a parlament egy választójogi törvény módosításával 2%-kal csökkentette a kaució visszafizetési határát. A választói létét végrehajtása sem segített sok marginális politikai alanyt eltántorítani attól, hogy jelöltté váljon.⁴⁰

IV.2. Lehetséges módosítások

A 2000-es évek végétől gyakrabban jelentek meg Szlovákiában a jelenlegi választási rendszer megváltoztatását szorgalmazó hangok. Az egyik radikális lehetőség a jelenlegi arányos alternatíváról a többségi szavazási rendszerre való átállás volt. Ebben az esetben az egyik lehetséges választás a relatív többségi rendszer (angolul: First Past The Post). Ez valójában egy egyfordulós választás, ahol egy jelöltre egymandátumos választókerületben lehet szavazni, ahol a legtöbb szavazatot kapott jelölt nyer. Ez a rendszer széles körben elterjedt, elsősorban a brit formátum működésének köszönhetően. Ezt a rendszert értékelve a legproblémásabb ténynek a kétpárti rendszer létrehozásának és támogatásának erős képessége tűnhet harmadik felek alulképviselésével. A rendszernek ez a tendenciája felhívta a figyelmet Maurice Duvergerre is, aki szabályaiban azt állította, hogy ez a fajta rendszer vezet

⁴⁰ PAVOL JUHÁS: THE NECESSITY OF ELECTORAL LAWS REFORM IN SLOVAKIA? 2014, UNIVERSITY OF SS. CYRIL AND METHODIUS IN NAGYSZOMBAT, WYDAWNICTWO UNIwersYTETU Jagiellońskiego. 5-22 PP.

kétpártrendszerhez. Szerinte ezt nemcsak az okozhatja, hogy a mandátumszámlálás során a pártok száma lecsökken, hanem az is, hogy ez a rendszer elriasztja a választókat a kisebb pártok választásától, mert félnek, hogy elveszik a szavazatuk.⁴¹

A többségi választási rendszer másik változtatási lehetősége a kétfordulós szavazás bevezetése. Ez a fajta szavazás környezetünkben az elnökválasztásról ismert. A törvényhozó testületi választások kapcsán említhetnénk az 577 tagú francia nemzetgyűlés példáját. A többkörös szavazási hatások megfigyelése során Duverger hipotézisét használhatjuk. Állítása szerint ez a szavazás *„két függő, rugalmas és viszonylag stabil párt rendszerét támogatja”*. Ennek az oka, hogy ezen a választáson olyan jelöltek is indulhatnak, akiknek egyfordulós rendszerben nincs esélyük bejutni a parlamentbe, míg a második forduló ezt megadja számukra. A feltétel azonban az, hogy az első fordulóból sikertelen jelöltet mozgósítsanak.⁴²

A választási formula egy lekerekítettebb szavazási rendszer, mely redukáló hatású és leginkább a rendszerellenes pártok jelöltjei ellen mutatkozik meg, de nem valószínű, hogy a first-past-the-post módszer erősebben támogatja a választások győztesét. Emellett hátránya a második forduló és a választások lebonyolításának költségeinek emelése. Megkérdőjelezhető ugyanakkor a választók viselkedése a második szavazóköri körben. Lehet, hogy nem a pártközpont kívánságai szerint viselkednek, de akár a második forduló bojkottja is lehetséges a választók részéről. *„Nem valósulhat meg az az előny a választó számára, hogy az első fordulóban a legnépszerűbb jelöltre szavaz ("szívvel"), a másodikban pedig a legelfogadhatóbbra ("ésszel")*. A 2004-es szlovákiai elnökválasztáson Vladimir Meciar és Eduard Kukan párharc a második fordulóban történt. Kukan azonban az első körben a harmadik helyen végzett Ivan Gasparovic mögött. A második fordulóban végül rászavaztak a jobboldali szavazók, mivel ő elfogadhatóbb volt, mint Meciar. Az egyértelmű alternatíva a többségi rendszerek esetében továbbra is a blokkszavazás, a pótszavazás vagy az alternatív szavazás. A világban való alkalmazásuk azonban még nem annyira elterjedt. Kevésbé radikális változásnak tűnhet a jelenlegi arányos rendszer megtartása és a választások végeredményét jelentősen befolyásoló tényezők módosítása, így természetesen a demokratikus rendszer működését és a demokrácia szintjét is önmagában befolyásolja. Ezek a tényezők a választókerületek mérete, a küszöb megléte és szintje, valamint a szavazatok mandátummá alakításához használt választási képlet. A többségi rendszerhez hasonló eredményeket is elérhetnek, amikor a nagyobb pártok

⁴¹ PAVOL JUHÁS: THE NECESSITY OF ELECTORAL LAWS REFORM IN SLOVAKIA? 2014, UNIVERSITY OF SS. CYRIL AND METHODIUS IN NAGYSZOMBAT, WYDAWNICTWO UNIwersYTETU Jagiellońskiego. 5-22 pp.

⁴² PAVOL JUHÁS: THE NECESSITY OF ELECTORAL LAWS REFORM IN SLOVAKIA? 2014, UNIVERSITY OF SS. CYRIL AND METHODIUS IN NAGYSZOMBAT, WYDAWNICTWO UNIwersYTETU Jagiellońskiego. 5-22 pp.

előnyben részesítettek, míg a kisebbek számára gondot okozhat a parlamentbe való bejutást illetően. Az egyes változók változása az arányos listás rendszerben ezért jelentős változásokat eredményezhet a választások kimenetelében, és így az ország demokratikus folyamataira is hatással lehet. Duverger ezekről a rendszerekről azt állítja, hogy a többpártrendszert támogatják. *„A teoretikusok némiképp eltérnek egymástól abban, hogy ez közvetlenül járul hozzá, vagy éppen a létező politikai áramlások megvalósítása válik teljesen aktuálissá.”* A többségi rendszerekkel ellentétben az arányos rendszerekben nem vesznek el a szavazatok olyan nagy arányban. A rendszer hátrányai közé sorolhatjuk a koalíciós kormányok létrehozásának követelményét, így például a pártok programjai is elvesznek. A választó nem tudja, hogy bizonyos ígéretek, amelyeket a pártok a választások során kínáltak, valóban megvalósulnak-e.⁴³

Nehéz olyan adatokat kimutatni egy olyan választás eredményéről, amelyek egy másik formula alapján történt. Nehéz megjósolni és átszámolni az eredményeket az egyik választási rendszertípusról a másikra, mert a pártok és a választók taktikája minden bizonnyal más lenne ezeken a választásokon. Gyakorlatilag irreális olyan többségi rendszerre vonatkozó számításokat végezni, ahol az egyes pártok jelöltlistái helyett személyiségek versengenek. Ezt legalábbis részben az arányos választási rendszerek változóinak változásaival próbálhatjuk meg. Amint az alábbi táblázatok a 2006-os, 2010-es és 2012-es szlovákiai parlamenti választások eredményeit mutatják, a választókerületek számának változása tekintetében az egyes parlamenti pártok ebből eredő nyereségében nem lennének olyan jelentősök a változások Szlovákiában. Hasonlóan csekély változás következik be, ha másfajta választási formulát alkalmaznak a szavazatok számlálására és egy választókerület megőrzésére. Jelentős elmozdulás történne a profitmandátumokban, ha megváltoztatnánk a szavazatok újraszámolásának módját és a választókerületek számát. A legerősebb párt a Smer-SD⁴⁴ a választókerületek számának növekedésével és ezért az egyéni választókerületek tényleges leépítésével, valamint a választási képlet változásával fokozatosan több szavazatot szerez. A közepes méretű pártok megközelítőleg azonos szinten őrzik nyereségüket. A kisebb pártok nyeresége azonban fokozatosan csökken, és az SNS⁴⁵ egyetlen mandátumot szerez a jelenlegi kilenc helyett. A kivétel a Most-HÍD szlovákiai magyar párt, amely megerősíti az elméleti

⁴³ PAVOL JUHÁS: THE NECESSITY OF ELECTORAL LAWS REFORM IN SLOVAKIA? 2014, UNIVERSITY OF SS. CYRIL AND METHODIUS IN NAGYSZOMBAT, WYDAWNICTWO UNIwersYTETU Jagiellońskiego. 5-22 pp.

⁴⁴ SMER-SOCIÁLNA DEMOKRACIA, RÖVIDEN SMER-SD (IRÁNY-SZOCIÁLDEMOKRÁCIA)

⁴⁵ SLOVENSKÁ NÁRODNÁ STRANA (SZLOVÁK NEMZETI PÁRT)

feltételezéseket. Kis pártként ugyan, de adott régióban erős támogatottsággal megtartotta megszerzett mandátumait.⁴⁶

Pártok	1	4	8	12
Smer	50	50	51	51
SDKÚ	31	32	32	32
SNS	20	20	20	20
SMK	20	19	20	20
HZDS	15	15	14	14
KDH	14	14	13	13

1. tábla: A mandátumszámok alakulása, a választókerületek számának függvényében a 2006-os választások idején.⁴⁷

Az ábrán látszik, hogy a Fico vezette Smer a képviselőhelyek egyharmadát szerezte meg a Nemzeti Tanácsban, azonban a koalíciókötéshez ez nem volt elég.

Pártok	1	4	8	12
Smer	62	63	64	66
SDKÚ	28	28	27	27
SaS	22	22	22	21
KDH	15	15	15	15
Most	14	14	14	14
SNS	9	8	8	7

2. tábla: A mandátumszámok alakulása a választókerületek megoszlásai alapján a 2010-es választások után.⁴⁸

A 2010-es parlamenti választások példátlan eredményeket produkáltak Szlovákiában. A Smer számára nagyarányú győzelmet hozott a voksolás, a kormányalakításhoz szükséges többséget mégsem szerezték meg. A korábbi koalíciós partner Szlovák Nemzeti Párt alig érte el az 5%-os küszöböt, mindössze 9 mandátumhoz jutott, a populista Nép Pártja – Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom pedig kiesett a törvényhozásból. Az akkori államfő Ivan Gasparovic ennek ellenére felkérte az inkumbens miniszterelnököt - mint a legtöbb mandátumot nyert

⁴⁶ PAVOL JUHÁS: THE NECESSITY OF ELECTORAL LAWS REFORM IN SLOVAKIA? 2014, UNIVERSITY OF SS. CYRIL AND METHODIUS IN NAGYSZOMBAT, WYDAWNICTWO UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO. 5-22 PP.

⁴⁷ PAVOL JUHÁS: THE NECESSITY OF ELECTORAL LAWS REFORM IN SLOVAKIA? 2014, UNIVERSITY OF SS. CYRIL AND METHODIUS IN NAGYSZOMBAT, WYDAWNICTWO UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO. 5-22 PP.

⁴⁸ PAVOL JUHÁS: THE NECESSITY OF ELECTORAL LAWS REFORM IN SLOVAKIA? 2014, UNIVERSITY OF SS. CYRIL AND METHODIUS IN NAGYSZOMBAT, WYDAWNICTWO UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO. 5-22 PP.

párt vezetőjét - a kormányalakításra, azonban ő 71 képviselővel nem tudott kormányt alakítani. Fico számára elkerülhetetlen volt a többi parlamenti párttal való koalíciókötés és egy jobbközép párt belépése a tisztán baloldali szövetségbe valószínűtlennek tűnt, így hiába próbálkozott náluk, a regnáló kormányfő nem talált partnerre. A sikertelen próbálkozást követően a második helyezett SDKÚ-DS (Szlovák Demokrata és Keresztény Unió – Demokrata Párt) koalíciót ajánlott az SaS, a KDH, és a magyar Most-Híd pártoknak. A kereszténydemokraták ajánlata kedvező volt ezen pártok számára, ezáltal megalakult egy négyes kormánykoalíció a Smerrel szemben, amely 79 mandátumos többségre tett szert a Nemzeti Tanácsban, élén Iveta Radicova miniszterelnökkel.⁴⁹

Párt	1	4	8	12
Smer	83	84	85	87
KDH	16	16	15	16
OL'aNO	16	16	15	15
Most	13	13	13	13
SDKÚ	11	11	11	10
SaS	11	10	11	9

3. tábla: Mandátumok megoszlása páronként a választókerületek száma alapján 2012-ben⁵⁰

A négy párt koalíciója az elejénél fogva töredezetté vált. Nehéz volt egyben tartani ezt az instabil szövetséget, illetve a több, jobboldali szlovák politikust érintő korrupciós ügyek sem segítettek helyzetén. A kormány 2011-ben megbukott és új választásokat írtak ki, amit 2012 márciusában tartottak. A voksolás szintén nagy arányban eredményezte a szociáldemokraták győzelmét, de ezúttal a kormányalakítás is összejött az abszolút többséggel, így 2012 tavaszán egyedül vált kormányzópárttá a Smer Fico irányításával. A Szlovákia számára ideális választási rendszer kérdésére nem könnyű válaszolni. Valójában nehéz egyetlen olyan választási rendszert azonosítani, amely a legjobbnak mondható, mindenhol létezik és stabil demokráciát biztosít. Ráadásul az említett tények szerint minden rendszernek vannak és lesznek támogatói vagy ellenfelei, mind szakmai szférában, mind a politikai pártok körében. Az egyes politikai pártok minden megbeszélés során nyilvánvaló okokból előnyben részesítik

⁴⁹ PAVOL JUHÁS: THE NECESSITY OF ELECTORAL LAWS REFORM IN SLOVAKIA? 2014, UNIVERSITY OF SS. CYRIL AND METHODIUS IN NAGYSZOMBAT, WYDAWNICTWO UNIwersYTETU JagIELLOŃSKIEGO. 5-22 PP.

⁵⁰ PAVOL JUHÁS: THE NECESSITY OF ELECTORAL LAWS REFORM IN SLOVAKIA? 2014, UNIVERSITY OF SS. CYRIL AND METHODIUS IN NAGYSZOMBAT, WYDAWNICTWO UNIwersYTETU JagIELLOŃSKIEGO. 5-22 PP.

azt a rendszert, amely a párt számára a legmagasabb választási profitot biztosítja. Végző soron minden változás negatív hatással lehet az egész politikai rendszerre.⁵¹

V. A cseh választási rendszer és változatai

Csehország választási formulája az időszakok során sokat változott, az országban végbement rendszerváltás kihatott jelentős mértékben a politikai elitre - ezáltal a pártrendszerre -, valamint a választási rendszerre, ezáltal a törvényhozásra is. A Cseh Köztársaság – mint a többi ország - esetében is a választási rendszerről lesz szó.

A Cseh Nemzeti Tanács megválasztására 1990-ben bevezetett választási rendszer lényegében megegyezett a Csehszlovák Képviselőházéval, azzal a különbséggel, hogy a Cseh Köztársaság területén belül nagyobb volt a mandátumok száma. Lényegében ez egy kétszintű, félig nyílt listás, arányos ábrázolás rendszere volt, a Droop kvóta és (a felső szinten) a legnagyobb maradékok felhasználásával.⁵²

Az új cseh alkotmány 200 fős parlamentet határozott meg, a választókerületek számát pedig a régiókban állapították meg a választások kihirdetésének idején. 1990-ben (és az 1998-as választásokig) nyolc régió volt. A kerületi nagyságrendeket nem rögzítették előre. Összeszámolták a választáson leadott érvényes szavazatokat és ezek alapján osztották ki a helyeket az adott régió belül, emellett a Hare-kvótát és a legnagyobb maradékot is alkalmazták. Így a mandátumok elosztása és a körzet nagysága nemcsak a választópolgárok számától függött az egyes kerületekben, hanem a részvételi aránytól is. A 2. táblázat mutatja a tényleges kerületi nagyságrendeket a négy választáson, amelyek nyolc körzetet használtak.⁵³

1990	1992	1996	1998
14	14	14	14
17	17	17	16
22	21	21	21
22	22	22	22
24	24	23	24

⁵¹ PAVOL JUHÁS: THE NECESSITY OF ELECTORAL LAWS REFORM IN SLOVAKIA? 2014, UNIVERSITY OF SS. CYRIL AND METHODIUS IN NAGYSZOMBAT, WYDAWNICTWO UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO. 5-22 PP.

⁵² ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: CZECH REPUBLIC. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

⁵³ ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: CZECH REPUBLIC. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

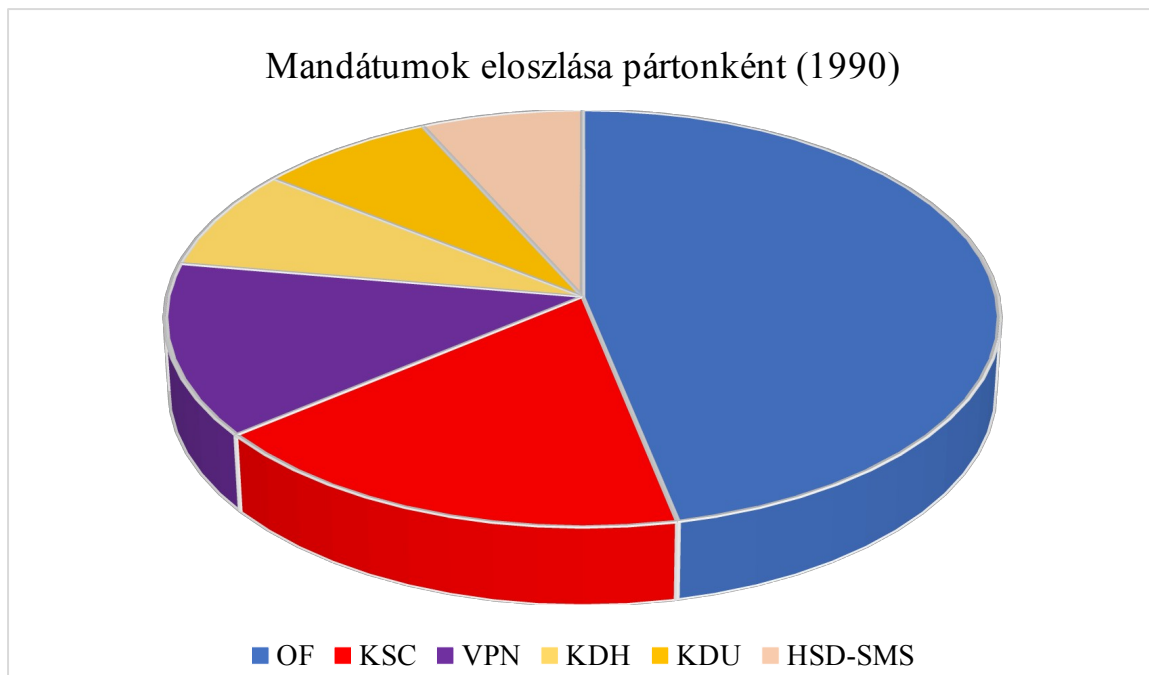
24	25	25	25
37	36	37	37
40	41	41	41

4. Tábla: A képviselőhelyek megoszlása a választóköri körzeteken belül 1990-1998⁵⁴

A szavazók az egyik párt szavazólapjának borítékba helyezésével szavaztak. Legfeljebb négy jelöltet megjelölhettek azon a szavazólapon, de nem jelezhetnek rangsorolást e négy között. Így egyetlen pártlistán belül fakultatív preferenciaszavazás volt. Mindkét szinten 5 százalékos küszöbértéket alkalmaztak a helyek kiosztására. Ez a politikai pártokra vonatkozott, a koalíciókkal kapcsolatos további rendelkezések nélkül. A Hagenbach-Bischoff kvótát használva mind a nyolc körzetben a pártok között osztottak ki mandátumot. Az egyes pártok által megszerzett szavazatok számát ezután elosztották ezzel a kvótával, és mindegyik pártnak annyi teljes kvótát osztottak ki, amennyit a szavazatok száma tartalmazott. A fennmaradó ülések a felsőházba kerültek. A fennmaradó mandátumokat és a maradék szavazatokat az országos (vagyis az egész Cseh Köztársaságra kiterjedő) szintre helyezték át és összegezték. A helyeket ezután elosztották a pártok között itt is a Hagenbach-Bischoff kvótát és a legnagyobb maradékot használva. Ebből a célból minden párt zárt listát nyújtott be azokról a jelöltekről, akik valamelyik választókerületben indultak, de nem választották meg, és az egyes pártok mandátumait ezen a listán szereplő jelöltek között osztották ki. Egy párt jelöltjei közötti kiosztásának kiindulópontja az volt, hogy a kiosztás a jelöltek szavazólapon való megjelenési sorrendje szerint történt. De ha az adott régióban a pártra szavazók legalább egytizede élt az elsőbbségi szavazati jogával, akkor a lista élére kerülne minden jelölt, aki a szavazók több mint felétől preferenciaszavazatot szerzett a megszerzett helyek számához képest.⁵⁵

⁵⁴ ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: CZECH REPUBLIC. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

⁵⁵ ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: CZECH REPUBLIC. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

5. ábra: A csehszlovák képviselőház összetétele az 1990-es választások után

Csehszlovákia első szabad parlamenti választása a Keleti Blokk felbomlása után a Jan Urban vezette Polgári Fórum (OF) győzelmét hozta, ami koalíciót kötött a Közösség az erőszak ellen (VPN)⁵⁶ nevű mozgalommal. A Csehszlovák Kommunista Párt (KSC), bukása után a második legtöbb szavazatot szerezte a törvényhozási választásokon és ezzel több, mint 13 százalékos mandátumaránnyal rendelkezett a Képviselőházban. A csehszlovák Kereszténydemokrata Mozgalom és a szlovák Kereszténydemokrata Unió is szűk 6%-os szavazataránnyal bejutott a parlamentbe.⁵⁷

V.1. Az 1992-es Választási Reform

Az 1990-es törvényt úgy módosították, hogy az addigi 5 százalékos küszöbhez hozzáadták azt a követelményt, hogy két párt koalíciójának 7, három pártnak 9, négy vagy több párt koalíciójának pedig 11 százalékos küszöböt kellett átlépniük. A korábbiakhoz hasonlóan minden küszöbérték kollektív volt és mindkét házra vonatkozott. Az alsóházi helyek kiosztásával kapcsolatban is változást hoztak. Módosították az 1990-es törvény azon rendelkezését is, amely megváltoztatta az elsőbbségi szavazatok arányát, amelyet a jelöltnek meg kellett szereznie ahhoz, hogy a lista élére kerüljön. Korábban egy jelöltnek el kellett nyernie a párt azon támogatóinak 50 százalékának támogatását, akik a régióban jelöltpreferenciát fejeztek ki. Most egy jelöltnek a régióban a párt szavazóinak 15

⁵⁶ VEREJNOST PROTI NÁSILU (PUBLIC AGAINST VIOLENCE): SZLOVÁK PÁRT VOLT, AMELY A RENDSZERVÁLTOZÁS IDEJÉN ALAKULT MEG.

⁵⁷ ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: CZECH REPUBLIC. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

százalékának támogatására lenne szüksége. Ez azt jelenti, ha egy párt szavazóinak aránya 30 százalék alatti jelölti preferenciát fejez ki, akkor a küszöböt ténylegesen emelték, ha pedig 30 százalékot meghaladó arányban, akkor csökkentették a küszöböt.⁵⁸

V.2. Az 1995-ös Választási Reform

Az 1995. évi törvény bevezetett egy teljesen új választási formulát, amit szeptemberben hatályba is léptettek.

Ennek ellenére számos rendelkezés egyszerűen átkerült az 1990-es módosított törvényből. Az egyetlen jelentős változás a preferencia szavazati küszöbével kapcsolatos, amely a régióban a párt szavazóinak 15 százalékról 10 százalékra csökkent. A változtatás hatása tehát egyértelműen az volt, hogy növelje annak valószínűségét, hogy a választók megváltoztathatják a jelöltek sorrendjét egy párt listáján. Módosították az 1990-es törvény 43. cikkét, megváltoztatva az elsőbbségi szavazatok arányát, amelyet a jelöltnek meg kellett szereznie ahhoz, hogy a lista élére kerüljön. Korábban egy jelöltnek el kellett nyernie a párt azon támogatóinak 50 százalékának támogatását, akiket a régióban jelöltek. A változtatás értelmében egy jelöltnek a régióban a párt szavazóinak 15 százalékát kellett meggyőznie. Így, ha egy párt szavazóinak aránya 30 százalék alatti jelölti preferenciát fejez ki, akkor a küszöböt ténylegesen emelték, ha pedig 30 százalékot meghaladó arányban, akkor csökkentették a küszöböt. Ez a változtatás immáron mindkét házra vonatkozott és semmi más változtatást nem hoztak be.⁵⁹

V.3. A 2000-es Reform sajátosságai

2000-ben a kormány megkísérelte azt a jelentős választási reformot, amely az arányos képviselet külső formáinak megtartása mellett jelentős mértékben a többségi irányba tolta volna el a rendszert. A legradikálisabb reformokat elutasította az Alkotmánybíróság.

Az 1998-as választásokon szoros eredmény született, a szociáldemokraták (ČSSD) egypárti kisebbségi kormányt alakítottak, amelyet az ODS támogatott. A parlamentben a két legnagyobb párt megkötötte a „Tolerancia Paktumot”, amely magában foglalta a választási rendszer megváltoztatásának terveit. Václav Klaus és néhányan az ODS-ből többségi rendszert akartak, de mások nem értettek egyet, így a párt erősen korlátozott arányos rendszert javasolt, a Képviselőház létszámát 200-ról 162-re csökkentették, a mandátumokat pedig 35

⁵⁸ ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: CZECH REPUBLIC. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

⁵⁹ ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: CZECH REPUBLIC. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

körzetben választották meg Imperiali kvóta segítségével az 5 százalékos küszöb alapján. A körzetek megnövelésével 5,7-re csökkent a magnitúdó száma.⁶⁰

2002	2006	2010
5	5	5
8	8	8
10	10	10
10	10	11
11	11	11
11	11	11
12	12	12
12	12	12
13	13	12
14	14	14
23	22	23
23	23	23
23	24	23
25	25	25

VI. táblázat: A helyek eloszlása választókerületenként 2002 és 2010 között⁶¹

A ČSSD egy 35 kerületből és d'Hondt rendszerből álló kamarát szorgalmazott. Kopecký azt sugallja, hogy a ČSSD enyhébb javaslatot tett, mert kevésbé bízott a kilátásaiban. A szociáldemokraták erősen megosztottak voltak. Miloš Zeman miniszterelnök együttérzést tanúsított az ODS tervei iránt. De a párt és a képviselők országgyűlésének alelnöke, Petra Buzková 14 többségű körzetet ellenjavasolt az újonnan kijelölt régiók és a d'Hondt-osztó alapján.

Az 1995-ös törvény azon pontját módosították, mely a választók négy elsőbbségi szavazatot adhattak le a jelöltek között, ez lecsökkentették kettőre. Ez a változás jelentősen megnehezítette a jelöltek számára az elsőbbségi szavazatok (változatlan) beszámítási küszöbének átlépését, és így csökkentette a pártlisták nyitottságát. A koalíciókra vonatkozó megemelt küszöbök megmaradtak. Így a két pártból álló koalíciónak a szavazatok 10, a

⁶⁰ ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: CZECH REPUBLIC. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

⁶¹ ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: CZECH REPUBLIC. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

hárompárti koalícióknak 15, a négy vagy több pártból álló koalícióknak 20 százalékra volt szükségük. Az elosztási kvóta Hagenbach-Bischoffról módosított D'Hondtra (az első osztó 1,42-re emelve) módosult.⁶²

V.4. A formula 2002-es reformja

A 2000-es reformcsomag nagy részét alkotmányellenesnek nyilvánították, ezért a kormány egy korlátozottabb változtatási csomagot hajtott végre. A 2002. január 17-én életbe léptetett reform korlátozta a választókerületek számát 35-ről 14-re, így az átlagos körzet nagyságrendjének visszaesése 14,3-ra korlátozódott. A választójogi reform két alapvető változást vezetett be a politikai pártok mandátumelosztásában. Először is a kétszintű kiosztást egyszintű rendszerre cserélte: minden mandátumot a kerületeken belül osztottak ki. Másodszor, az LR–Droop allokációs képletet (módosítatlan) d'Hondt váltotta fel, valamint a Felsőházat megszüntették. A választójogi reform megállapított egy új preferenciális szavazati küszöböt is 10-ről, 7 százalékra, ami a pártok listáján szereplő jelöltek sorrendjének módosításához szükséges.⁶³

V.5. A 2006-os reform

Az ötödik cseh reformot 2006. október 5-én, négy hónappal a 2006-os választások után léptették életbe. Így először a 2010. májusi választásokon került sor használatára. Két jelentős változás történt:

- A választópolgárok leadható preferenciális szavazatok számát visszaemelték négyre
- Csökkentették a listasorrend megváltoztatásához szükséges preferenciális szavazatok küszöbét, ezúttal a pártnak (vagy koalíciónak) elég volt az 5 százalék a választókörzetben.⁶⁴

VI. A lengyel választási rendszer

Lengyelország választási rendszere nem a rendszerváltozás idején indult változásnak, a változások már 1985-ben jelentkeztek. Az országban a Szejm (lengyel alsóház) hozza a törvényeket, 1956 és 1985 között a Szejm képviselőit teljes egészében kvázi versengő

⁶² ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: CZECH REPUBLIC. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

⁶³ ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: CZECH REPUBLIC. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

⁶⁴ ALAN RENWICK: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: CZECH REPUBLIC. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

választásokon választották meg. Egyes, a hatóságoknál bejegyzett munkásszervezetek jelöltjei felvehették a versenyt a Lengyel Egyesült Munkáspárttal (PZPR) a szejmválasztáson. 1985-ben törvénymódosítást hajtottak végre, amely a pártok szélesebb körét vonja be, ennek egy része katolikus szervezet volt. A Szolidaritási Szakszervezet rendelkezett ekkor a legnagyobb támogatottsággal, ezáltal komoly nyomást tudott helyezni a lengyel munkáspártra is és rá tudták kényszeríteni őket akaratuk érvényesítésére. Az új törvény rendelkezett arról, hogy a mandátumok legfeljebb 15 százalékát pártlistarendszer szerint osztják ki. Kialakult egy relatív többpártrendszer, ahol a Munkáspárton kívül számos más párt is versengett a Szejmben. Érdemi politikai verseny ugyanakkor nem alakult ki, mert ezen pártok még 1989-ben is hódoltak a PZPR-nek, és legalább eddig elismerték vezető szerepét a társadalomban. 1989 áprilisában elfogadták a törvényhozási választásról szóló új törvényt, amely némileg módosította a meglévő vegyes rendszert azáltal, hogy a pártlistákon megválasztott mandátumok arányát 15 százalékról 10 százalékra csökkentette. Az új törvény értelmében a választások kétfordulós rendszerben kerülnek megtartásra, a pártok képviselőjelöltjei egymandátumos választókerületekben versenyeztek és az új törvény azt is előírta, hogy minden régióba legalább egy „független” jelöltet kell megválasztani. Abban az esetben, ha egyetlen jelölt sem érte el az 50%-os küszöböt, megismételt választást kellett tartani a legtöbb szavazatot kapott 2 vagy több jelölt között. Azonban nem a teljes Szejmben folyt harc, ugyanis annak 65%-át kiosztották a Munkáspárt jelöltjei között és mindössze a parlament 35%-ért folyt tényleges harc a pártok között. A szabad 35%-nak szinte az összes mandátumát a Szolidaritási Szakszervezet, vagy az általuk támogatott jelöltek nyerték meg. Bár ez a törvény feltételeket biztosított a független és ellenzéki jelöltek versenyzéséhez, az egyes fő pártok számára kiosztott mandátumok számát korlátozták. Az átforgalmazási rendszer - ezek alapján - inkább tekinthető átmenetinek, mintsem szabadnak vagy tisztességesnek. 1991-ben a lengyel parlament új törvényt vezetett be, amely az 1989-es vegyes rendszert egy kétszintű, nyílt listás arányos képviselői rendszerre váltotta fel. 1991 óta több, viszonylag kisebb rendszermódosítás történt, többek között a járási számával (és ebből következően az átlagos járási nagyságrend) és a férőhely-kiosztási képletek többszöri módosításával kapcsolatban. De inkább vizsgáljuk meg ezeket tüzetesebb nézőpontból.⁶⁵

VI.1. A 1991-es reform

⁶⁵ HELEN HARDMAN: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: POLAND. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

A lengyel törvényhozás 1991-ben új törvényt fogadott el és léptetett hatályba, ami az 1989-es rendszer reformja volt. A törvény egy kétszintű, nyílt listás arányos képviselői szisztémát tartalmazott, illetve a törvényhozó hatalom kapacitását is bővítették, ezáltal a Szejmbe 460 jelöltet kellett beválasztani, ebből 391-et kerületi szinten, 69-et pedig országos pártlistákon választottak meg. A körzeteket a lakosságszám szerint határozták meg, és minden választókerületben legalább 7 mandátumot kellett kiosztani. A járási szintű pártlistáknak legalább 10, az országos listáknak pedig legalább 35 jelöltnek kellett lennie. Országos pártlistákon csak akkor indulhattak jelöltek, ha kerületi szinten is jelölték őket. A törvény rendelkezett az egyes választókerületekben kiosztandó mandátumok számáról is. Megállapította, hogy az Állami Választási Bizottság módosításokat javasolhat (a választókerületek népességének növekedésének vagy csökkenésének függvényében) a választókörzetek nagyságáról. Ezeket a javasolt változtatásokat legalább 12 hónappal a parlamenti ciklus vége előtt a Szejm elé kellett terjeszteni megfontolásra, és a Szejmnek legalább 9 hónappal a parlamenti ciklus vége előtt kellett döntenie. A körzeti pártlistáknak nyílnak kellett lenniük és a szavazóknak „X”-el kellett megjelölniük egy preferált jelöltet. A választópolgárok csak egyszer, körzeti szinten szavaztak, és ezek alapján osztották ki a mandátumokat a második körben. Míg a körzeti listás választásokon jelöltet javasoló pártok számára nem volt küszöb, az országos listás választásokon versenyző pártoknak a kerületi választásokon leadott szavazatok legalább 5 százalékát kellett megszerezniük, vagy legalább megnyerni 391 körzetből 5-öt (az összes mandátum 1.3%-át) a kerületi választásokon, hogy mandátumot szerezzenek. A helyek kiosztása egy sajátosan kialakított kvótarendszer szerint történt, ami eltér attól, hogy a kvóta szerinti helyeket egymás után osszák ki. Helyette közvetlenül egy képlet alkalmazásával határozták meg a kiosztandó helyek számát. Az eredményt és a maradékot tekintve azonban a képlet és a kvótaeljárás a gyakorlatban pontosan megegyezik. Először az egyes pártokra leadott szavazatok számát meg kellett szorozni az egyes körzetekben elérhető mandátumok számával, majd a kapott szorzatot el kellett osztani az egyes körzetekben leadott összes szavazat számával. Ezt a hányadost ezután a legközelebbi egész számra kellett felkerekíteni, és ezek alapján kellett kiosztani a mandátumokat. Abban az esetben, ha az egyes mandátumok kiosztatlanok maradtak, akkor azokat a legnagyobb maradványokkal rendelkező pártok kapták meg, egyenlő tekintettel a mandátumokat még nem kiosztott pártokra. Abban az esetben, ha egy párt több mandátumot kapott, mint ahány jelölt volt, akkor ezeket a pártok között a legmagasabb hányados(ok) alapján kellett kiosztani. A koalíciók mandátumainak esetében is hasonló volt a szisztéma, mint a pártoknál.⁶⁶

⁶⁶ HELEN HARDMAN: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: POLAND. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

A törvény rendelkezett továbbá a felső szinten lévő pártokról is. A 69 Felsőházi helyeket a Sainte-Laguë módosított formája szerint kellett elosztani. A képlet 1.4-gyel kezdődött, ha ezt az osztót alkalmazzuk 1 helyett, az összhatás csökkenti annak esélyét, hogy a legkisebb pártok szerezzenek mandátumot. A reform tovább csökkentette a kisebb pártok esélyeit azzal, hogyha a pártok közötti osztók azonos hányadost produkáltak, akkor az országos pártlistás választásokon a legtöbb szavazatot szerzett párt kapta volna a mandátumot. Abban az esetben, ha a listás választásokon a pártok egyenként ugyanannyi szavazatot kaptak, akkor a mandátumot a körzeti választásokon legtöbb mandátumot szerző párt kapta. Egy párt amennyiben több mandátumot kap, mint amennyi jelölt szerepel a listáján, akkor ezeket a mandátumokat a legmagasabb hányadossal rendelkező többi párt kapja meg. Az egy pártnak odaítélt mandátumokat a jelöltek rangsorolása szerint, az elsőbbségi szavazatok figyelembevételével kellett kiosztani. Abban az esetben, ha két jelölt ugyanannyi elsőbbségi szavazatot kapott, akkor a párt által listán előrébb helyezett jelölt szerezte meg a mandátumot. Nyilvánvaló tehát, hogy a jelöltkiválasztás módja teljes mértékben a választók preferenciáira támaszkodik, az országos pártok listáit teljesen lezárták. A mandátumokat a párt jelöltjei rangsorolási sorrendje szerint kellett kiosztani, természetesen a kerületi választásokon mandátumot szerzetteket kizárva.⁶⁷

VI.2. Az 1993-as reform

A 1989-es törvény reformját követően újabb két évvel változást hoztak a választókerületek számában, így 37-ről 52-re emelkedett, a mandátumok száma viszont maradt 391. A törvény ennek következtében módosította azt a rendelkezést, hogy minden kerületben legalább 7 képviselőt kell választani és egy 3-17 közötti számarányt határozott meg. Ahogy korábban is, az egyes kerületekre vonatkozó pontos nagyságrendet a törvény mellékletében rögzítették. Ez jelentősen csökkentette az átlagos kerületi nagyságrendet 10,6-ról 7,5-re. Módosult a kerületi pártlistákon javasolható jelöltek száma is: a jelöltek minimális száma 3 volt, ami a legtöbb körzetben jóval kevesebb, mint a megpályázható mandátumok száma. A jelöltek maximális számát is a megpályázható helyek számának kétszeresére csökkentették.⁶⁸

Új korlátozást vezettek be a bejutási küszöb területén is, amely szerint a kerületi pártlistás választásokon csak azok a pártok kaphattak mandátumot, amelyek országsszerte az összes

⁶⁷ HELEN HARDMAN: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: POLAND. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

⁶⁸ HELEN HARDMAN: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: POLAND. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

leadott szavazat legalább 5 százalékát megszerezték. A koalícióknál ez a küszöb 8 százalék volt. A pártoknak és a koalícióknak a körzeti listás választásokon leadott szavazatok legalább 7 százalékát kellett megszerezniük ahhoz, hogy mandátumot szerezzenek az országos pártlistás választásokon. Az etnikai kisebbségeket képviselő pártok kivétel alá esnek abban az esetben, ha regisztrálták magukat. Az új törvény a mandátumkiosztási módszert, a korábbi Hare-kvóta helyett, a d'Hondt-képlettel váltotta fel. Ennek értelmében az egy pártra leadott összes szavazat számát egymás után el kellett osztani az 1, 2, 3, 4 számsorral és a legnagyobb hányadossal rendelkező pártok mandátumaival. Csekély változtatást vezettek be, amely szerint abban az esetben, ha a mandátumok a választások első szintjét követően kiosztatlanok maradtak, akkor ezeket hozzá kellett adni a második körben kiosztandó mandátumokhoz. A felső szinten lévő pártok számára történő mandátumkiosztás a Sainte-Laguë-ről, D'Hondt módszerre módosult.⁶⁹

VI.3. 2001-es reform

A 2001-es választási törvény újraformálta a Szejmet. Megváltoztatta a mandátumok elosztásának képletét d'Hondtról a módosított Sainte-Laguë-ra, az országos listáról a Felsőházba bekerülő 69 képviselő megválasztását a felsőházba megszüntették, ehelyett mind a 460 mandátumot körzeti listákról osztották ki. A törvény ismét előírta, hogy minden kerületben legalább 7 képviselőt kell megválasztani, így a korábbi 3 helyett újra 7 lett a minimum szám. A körzetek számát 52-ről 41-re csökkentették. A pártok listáikon nem jelölhettek kevesebb jelöltet a kerületben megpályázható mandátumok számánál és legfeljebb ennek kétszeresét javasolhatták.⁷⁰

A küszöb változatlan maradt, amely az első szintű választásokon érvényes (az országosan a pártokra leadott összes szavazat 5 százaléka, a koalíciókra 8 százalék), csakúgy, mint az etnikai kisebbségeket képviselő pártokra vonatkozó mentességi záradék. Míg korábban rendelkezett arról, hogy a fel nem osztott helyek átkerüljenek a második szintre, mivel ez már nem volt lehetséges, az új törvény rendelkezett csökkentett küszöbértékekről. A rendelkezés értelmében abban az esetben, ha a versengő pártok/koalíciók közül az egyik éri el ezt a küszöböt, akkor a küszöbértéket 3, illetve 5 százalékra csökkentették (az országosan leadott összes szavazatból). A mandátumok elosztásának képlete ismét megváltozott, ezúttal d'Hondt

⁶⁹ HELEN HARDMAN: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: POLAND. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

⁷⁰ HELEN HARDMAN: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: POLAND. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

helyett a Sainte-Laguë módosított formájára. A páratlan számú osztók sorrendje ugyanaz volt, mint 1991-ben, az első osztót 1,4-re emeltük. Abban az esetben, ha a pártok hányadosai azonosak lennének és nem lenne elegendő mandátum, akkor országosan a legtöbb szavazatot kapott pártok kapják meg a szóban forgó mandátumot. Abban az esetben, ha a pártok országosan ugyanannyi szavazatot kaptak, akkor a több körzetben nagyobb támogatottságot kapott párt kapta a mandátumot. Továbbra is megmaradt az elsőbbségi szavazás rendszere, amelyben a választópolgárok egy általuk preferált jelöltet jelölhettek meg a listáról, és ennek megfelelően osztották ki a mandátumokat. Abban az esetben, ha ugyanazon pártlistáról két jelölt kapna ugyanannyi szavazatot, akkor a törvény értelmében a választókerületben több szavazatot szerzett jelölt kapja meg a mandátumot. Abban az esetben, ha ez a szám is azonos lenne, akkor sorshúzással határoznák meg az eredményt.⁷¹

VI.4. 2002-es reform

A mandátumelosztási képletet a módosított Sainte-Laguë-ról ismét d'Hondt-ra változtatták az Alsóházban megkövetelve, hogy az egyes pártokra leadott szavazatok számát egymás után el kell osztani 1,2,3,4 stb., és a legmagasabb hányadossal rendelkező pártokkal.⁷²

VI.5. A 2005-ös reform

Ebben az évben csak olyan módosításokat vezettek be, amelyek a 2001. évi törvény függelékének módosítására vonatkoztak, az egyes körzetekhez kiosztandó mandátumok fix számával kapcsolatban. A körzetek és a férőhelyek száma, valamint az átlagos körzet nagysága változatlan maradt. Ugyanez a körzet nagyságrendje (7-19) is megmaradt, mindössze egyes körzetek határait és a mandátumok egyes körzetekhez való hozzárendelését módosították.⁷³

⁷¹ HELEN HARDMAN: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: POLAND. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

⁷² HELEN HARDMAN: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: POLAND. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

⁷³ HELEN HARDMAN: ELECTORAL SYSTEM CHANGE IN EUROPE SINCE 1945: POLAND. UNIVERSITY OF READING. 1-10 PP.

Konklúzó

A választási rendszereket összegezve rendkívül sokfajta létezik és vannak országok, ahol ezeknek különböző formáit sajátos módon alkalmazzák. A Visegrádi Együttműködés országaiban nem volt ilyen stabil a voksolási forma, mint Magyarországon 22 évig. Kitértem a szlovák, a cseh és a lengyel választási rendszerre, amik alapján megállapítható, hogy ezen államok szavazási beállítottsága egyszerre eltérő és hasonló is tudott lenni. A preferenciális szavazási formula népszerű a térségben, ez alapján is megtudhatják a jelöltek, hogy kiket milyen arányban és milyen sorrendben szeretnek, illetve támogatnak. A baltikum régió elsősorban a függetlenségi törekvések és az anti-oroszosítás miatt is minél hamarabb szorgalmazta az önálló választási rendszer létrehozását. Tekintve, hogy ezen országok népességének számottevő része orosz kisebbségű, ezáltal nagyon sok orosz polgár került a határokon túlra a Szovjetunió felbomlását követően. Ugyan Litvániában nem laknak sokan oroszok, hiszen mindössze a népesség 5 százalékát teszi ki ez a kisebbség, Észtország és Lettország már lényegesen több orosz számlál. Meg kellett oldani valahogy a kisebbségi kérdést is és ezt beforgatni a kialakítani kívánt voksolási formulába. Mindezeket figyelembe véve fellelhetők hasonlóságok a Baltikum és a V4-ek országaiban a választási rendszert illetően és ezek a következők:

- **Politikai múlt:** A vizsgált országokban kialakult kommunista hatalmi struktúra sokáig megbélyegezte Kelet-Európát és a Baltikumot a XX. században. Az egész térségben végbemenő rendszerváltozás egy új korszakot nyitott Európa számára és egy új világrend vette kezdetét. A Baltikumban más volt a helyzet olyan szempontból, hogy ezek az államok még függetlenek sem voltak és csak a Keleti tömb felbomlása vetett véget a több, mint 50 éves szovjet megszállásuknak.
- **Reformok száma:** Litvániát és Szlovákiát kivéve mindegyik országban történt legalább három választási reform⁷⁴
- **Többpártrendszer:** A vizsgált országokban rengeteg párt megalakult a függetlenedést követően, de csak töredéke tudott lényeges politikai relevanciára szert tenni. Az első parlamenti voksolásokon meg is mutatkozott számuk, azonban hamar megoldást találtak a bejutási küszöb bevezetésével. Ma már egyre kevesebb olyan párt van a parlamentben, amik egykoron rendszerváltóknak számítottak.

⁷⁴ Litvánia-Szlovákia: 2-2, Észtország: 3, Lettország-Lengyelország: 4-4, Csehország: 5

A konklúziót levonva egyik választási rendszer sem tökéletes, de amíg működik rendszeres időközönként, általános választójog alapján megtartott, általános és egyenlő választás, addig a választási reformok kérdésében is a hatalommegosztás és a politikai alternatívák váltakozása a legfontosabb.

Felhasznált irodalom

1. Pavol Juhás: The Necessity of Electoral Laws Reform in Slovakia? 2014, Nagyszombati Ss. Cyril és Methodius Egyetem, Wydawnictwo Jagellonia Egyetem. 5-22. pp.
2. Zilvinas Martiniatis: Explaining Electoral Reforms in Lithuania. 2012, Journal of Baltic Studies, 43:3, 389-400.
3. Alan Renwick: Electoral System Change in Europe since 1945: Czech Republic. University of Reading. 1-10 pp.
4. Helen Hardman: Electoral System Change in Europe since 1945: Poland. University of Reading. 1-10 pp.
5. Lidia Núñez: Electoral System Change in Europe since 1945: Estonia. University of Reading. 1-10 pp.
6. Helen Hardman és Alan Renwick: Electoral System Change in Europe since 1945: Latvia. University of Reading. 1-10 pp.
7. SZOBOSZLAI GYÖRGY: Választási rendszer és politikai tagoltság. In Szoboszlai György (szerk.): Parlamenti választások 1990. Politikai szociológiai körkép. MTA Társadalomtudományi Intézet, Budapest, 1990. 12-26. p. ISBN: 9637700803
8. FÁBIÁN GYÖRGY – KOVÁCS LÁSZLÓ IMRE: Voksok és mandátumok. Villányi úti Konferenciaközpont és Szabadegyetem Alapítvány, Budapest, 1998. 33-44. p. ISBN: 9637580182
9. KOVÁCS LÁSZLÓ IMRE: Választás és választási rendszer. In: Fábián György (szerk.): Választási rendszerek. Osiris Kiadó - Láthatatlan Kollégium, Budapest, 1997. 11-18. p. ISBN: 9633793211
10. Andrew Whyte (2023. 02.11.): Hogyan működik Észtország parlamenti választási rendszere? Elérhető a news.err.ee oldalon: <https://news.err.ee/1608882275/how-does-estonia-s-riigikogu-electoral-system-work> (Utolsó elérés dátuma: 2025. 01. 07.)
11. Alan Renwick: Electoral reform in Europe since 1945. Central Archive at the University of Reading, Reading, 2011. 10-11.pp. [https://centaur.reading.ac.uk/21318/3/Renwick_'Electoral_System_Change_in_Europe_since_1945'__supplement_\(final\).pdf](https://centaur.reading.ac.uk/21318/3/Renwick_'Electoral_System_Change_in_Europe_since_1945'__supplement_(final).pdf)
12. Gózon Barnabás: Választások és választási reformok. Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2023. 3-12. pp.